

The Impact of Economic and Social Capitals on the Culture of Poverty: Women of Kermanshah

Anis Rezaei

PhD Candidate of Sociology, Islamic Azad University, Tehran North branch, Tehran, Iran.

Abdolreza Adhami *

Assistant Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Tehran North branch, Tehran, Iran.

Shahla Kazemipour Sabet

Associate Professor, Department of Sociology, University of Tehran, Tehran, Iran.

1. Introduction

Improving the level of well-being and quality of life of women is also an integral part of the development process. Women are active managers for sustainable development and play an important role in economic growth. Along with the important role of women in development and progress, a large part of the women's society lives in poverty. Poverty, through cultural factors, including economic disorder, social indifference, family disorder, and despair, creates and increases harm in women's society in Iran. Therefore, economic and social issues can have an impact on poverty. Considering the situation of the city of Kermanshah, which has a large population and the majority of this population is unemployed women, it was necessary to conduct a study to investigate the culture of poverty and socio-economic factors affecting it pays. The research in question, while studying the sociological culture of poverty among women, seeks to answer the question whether socio-economic capitals can reduce the culture of poverty in women the city of Kermanshah?

2. Literature review

Ahmadi et al. (2022) conducted a research titled "The semantic reconstruction of the culture of poverty of female heads of the family". The results of this study identified the categories of minimum living, social construction of motherhood and perceived helplessness.

In a research, Daulay (2019) investigated the impact of business diversity and economic value on poverty in Batubara. The results of this study indicate the effect of economic factors and capitals in reducing poverty.

---

* Corresponding Author: a.adhami@iautnb.ac.ir

How to Cite: Rezaei, A; Adhami, A; Kazemipour Sabet, S. (2023). The Impact of Economic and Social Capitals on the Culture of Poverty: Kermanshah City Women, *Journal of Social Work Research*, 9 (34) , 85-114.

Morris (1998) in a research titled "Relation between social capital and poverty in Indian states" showed that the amount of social capital of each state has affects the ability of that state to reduce poverty.

Lewis (1966) presented a conceptual and regional model for the culture of poverty in the book *Children of Sanchez: The culture of poverty in Mexico* is a local and regional culture in which a small number of its members have joined national institutions, and even though they live in the center of a large city, they are placed on its margins.

3. Methodology

This survey was conducted in Kermanshah city in 2019, and its statistical population includes all women aged 15 to 59, which is equal to 334,000 people according to the 2015 census, of which 384 people were selected as a sample. Before conducting the study, the factor load of each item was checked and the results showed that the factor load for all items was greater than 0.50, which showed that all the items were suitable for the components. Based on this, 5 questions for membership and participation in social networks, 4 questions for the level of social support, 5 questions for the level of social trust and 5 questions for social relations were considered. Also, 5 questions were asked for economic disorder, 4 questions for local belonging, 4 questions for family indifference, 3 questions for social indifference and 6 questions for hopelessness. Structural equation model was used to investigate the relationship between variables.

4. Results

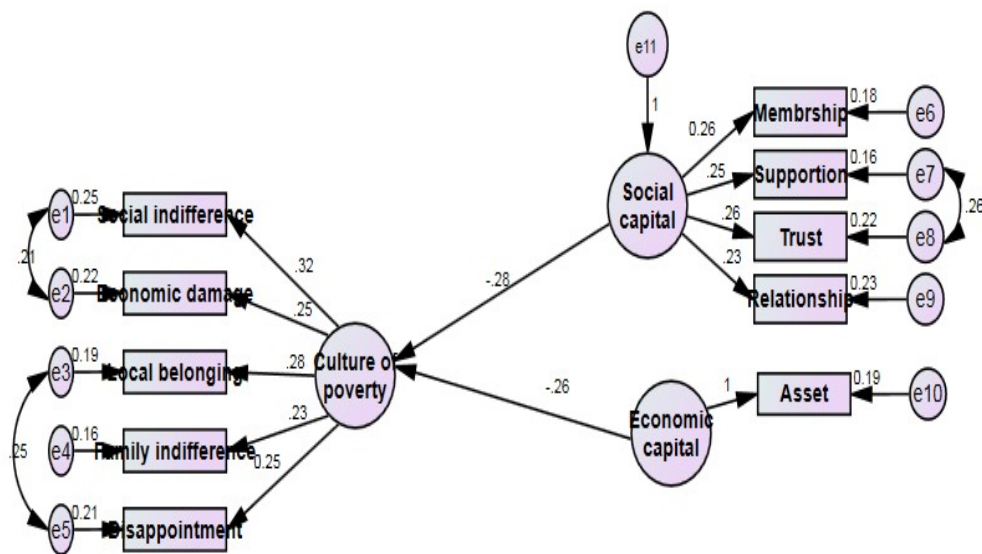
Most of the respondents were in the age group of 33 to 42 years and constituted 31.5% of the respondents. Most of the studied women were married and constituted 69.5% of the respondents. Also, 60.70% of the women were housewives and 61.20% of their husbands were employed, which constituted the highest percentage among the respondents. The highest frequency was related to women whose education was a bachelor's degree (29.20%), while the highest frequency among their spouses was related to those whose education was high school and diploma (24.50%). Among the income groups, the highest frequency was related to the income group of 1 to 4 million, where 39.8 percent of the respondents chose this option. Also, based on the results obtained, a small percentage of the respondents were in the rich and very rich socio-economic class. The results showed that the average score of culture of poverty among women whose husbands had died was 3.50, which was higher than single people with an average of 2.60. Also, the average score of the culture of poverty among the age groups over 51 years old was higher than the age group 15 to 24 years old. In addition, the culture of poverty among illiterate people (3.34) was more than other educational classes. Finally, according to the findings, the score of the culture of poverty (3) was higher among those who

have a very deprived socio-economic base. The results showed that the model has a good fit and the fit indices are suitable, because the GFI, AGFI, NFI, and CFI values were greater than 0.95, which were acceptable, and the RMSEA value was 0.035. The results of this study showed that social capital and economic capital had a significant effect on the culture of poverty, which was significant. These results show that social capitals and economic capitals could predict 28% and 26% of the variance of poverty culture, respectively. These results show that the possession of economic capital and social capital can explain 26% and 28% of the culture of poverty, respectively, and this explanation is also negative.

5. Conclusion

Overall, the results of this study showed that socio-economic capitals had a negative effect on the culture of poverty. According to the findings of this study, having financial resources and membership in social networks and having various social supports can reduce the culture of poverty.

Keywords: Culture of Poverty, Social Capital, Economic Capital, Women, Kermanshah

Figure 1 A structural model for the effect of social and economic capital on the culture of poverty of Kermanshah women using Amos software

تأثیر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی بر فرهنگ فقر: زنان شهر کرمانشاه

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

انیس رضایی

استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران.

عبدالرضا ادهمی*

دانشیار جامعه‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

شهلا کاظمی پور ثابت

چکیده

این مطالعه با هدف بررسی فرهنگ فقر در زنان شهر کرمانشاه انجام شد. این پژوهش پیمایشی در سال ۱۳۹۹ در شهر کرمانشاه انجام شد و جامعه آماری آن شامل کلیه زنان ۱۵ تا ۵۹ ساله بود که از بین آن‌ها ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند و مورد مطالعه قرار گرفتند. برای بررسی وضعیت سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی و فرهنگ فقر، از پرسش‌نامه‌ها استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، از دو نرم‌افزار SPSS و AMOS استفاده شد. نتایج نشان داد که میانگین نمره فرهنگ فقر در میان زنانی که همسر آن‌ها فوت شده بود ۳/۵۰ بود که بالاتر از افراد مجرد با میانگین ۲/۶۰ بود. همچنین میانگین نمره فرهنگ فقر در میان طبقات سنی بالای ۵۱ سال بیشتر از گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال بود. علاوه بر این نتایج، فرهنگ فقر در میان افراد بی‌سواد (۳/۳۴) بود که بیشتر از سایر طبقات تحصیلی بود. نتایج همچنین نشان داد که نمره فرهنگ فقر (۳) در میان کسانی که پایگاه اقتصادی-اجتماعی بسیار محروم دارند در مقایسه با دیگر طبقات، بالاتر بود. یافته‌های این مطالعه همچنین نشان داد که سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی به ترتیب و به صورت منفی ۲۸ درصد و ۲۶ درصد از واریانس فرهنگ فقر را توانستند تبیین نمایند. بنابراین سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی تأثیر منفی‌ای بر روی فرهنگ فقر دارند و بهبود و افزایش آن‌ها باید همواره مورد توجه قرار بگیرد.

واژه‌های کلیدی: فرهنگ فقر، سرمایه اجتماعی، سرمایه اقتصادی، زنان، کرمانشاه

طرح مسئله

فقر و نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌های اقتصادی از جمله مهم‌ترین مشکلات در جامعه بشری امروز هستند که طیف وسیعی از مردم در جوامع مختلف را درگیر خود ساخته‌اند. بر اساس آمار و اطلاعات گزارش شده، فقر از جمله مشکلات در زندگی انسان می‌باشد که با وجود پیشرفت و توسعه گسترده در زندگی بشر، نه تنها میزان آن کاسته نشده است، بلکه میزان آن در سراسر دنیا و حتی در کشورهای پیشرفته افزایش چشمگیری داشته است (پالومینو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰: ۱؛ راتناواتی^۲، ۲۰۲۰: ۷۳). به دنبال انقلاب صنعتی، مهاجرت از روستاها به شهرها افزایش یافت و این سیل مهاجرت باعث افزایش ناآرامی‌ها و بی‌ثباتی‌های اجتماعی و سیاسی و همچنین افزایش فقر شد (ماندا و بنداو^۳، ۲۰۱۹: ۴۷).

با پدیدار شدن فقر و نابرابری‌ها، واژه‌ای به نام فرهنگ فقر^۴ شکل گرفت که هنوز برای بسیاری از مردم ناشناخته مانده است. این مفهوم از جمله مفاهیم اصلی در زمینه انسان‌شناختی می‌باشد که در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی، اقتصاد، توسعه، جامعه‌شناسی و همچنین گفتمان عمومی و رسانه‌ها نیز نفوذ پیدا کرده است. این مفهوم برای اولین بار توسط اسکار لوئیس^۵ مردم‌شناس آمریکایی مطرح گردید و این اصطلاح به واژگان علوم اجتماعی افزوده شد. این پژوهشگر، فرهنگ فقر را به عنوان مفهوم اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناختی معرفی کرد که با بیکاری‌های طولانی مدت، تزلزل در روابط خانوادگی، درماندگی و احساس وابستگی به دیگران، پایین بودن سطح مشارکت اجتماعی و در نهایت از دست دادن اعتماد به نفس و بیگانگی از جامعه ارتباط نزدیکی دارد (همزه‌ای و همکاران، ۲۰۱۱: ۲۱۱).

-
1. Palomino
  2. Ratnawati
  3. Manda and Ben Dhaou
  4. Culture of poverty
  5. Lewis

اصطلاح فرهنگ فقر در کاربرد انسان‌شناسی الگویی از زندگی است که از نسلی به نسلی سپرده می‌شود. بدین معنا فقر تنها به معنای محرومیت اقتصادی، بی‌سازمانی یا کمبود بسیاری از چیزها نیست بلکه فقر دارای ساخت است، مکانیسمی عقلایی و تدافعی دارد که بدون آن فقرا به زحمت می‌توانند به زندگی خود ادامه دهند به عبارت دیگر شیوه‌ای از زندگی است. بر اساس الگوی اسکار لوئیس، فرهنگ فقر شامل نابسامانی اقتصادی (بی‌پولی، قرض گرفتن از همسایگان، خرید اسباب و وسایل کهنه و خرید اندک‌اندک مواد غذایی)، بی‌تفاوتی اجتماعی (درگیری با همسایگان و مشاجره، عدم علاقه به دنبال کردن اوضاع سیاسی)، بی‌تفاوتی خانوادگی (کوتاه بودن دوران کودکی، عدم برخورداری از حمایت والدین، مشاجره و ترک خانه توسط والدین)، ناامیدی (ناامیدی نسبت به بهبود اوضاع زندگی و تغییرات در زندگی خود) و حس تعلق محلی (حس تعلق داشتن به یک محله حتی در صورت امکان رفتن به محلات بهتر) است. در این بین، نابرابری و فقر در زنان بیشتر از مردان است (برادشاو^۱ و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۶۶۷).

ارتقای سطح رفاه و کیفیت زندگی زنان نیز جز جدایی‌ناپذیر فرآیند توسعه است. زنان، مدیران فعالی برای توسعه پایدار می‌باشند و در رشد اقتصادی نقش مهمی دارند. در حقیقت، توسعه پایدار بستگی به نقش و مشارکت زنان در برخی از بخش‌های جامعه دارد (دوی^۲، ۲۰۲۱: ۱۹). تحقیقات نشان داده است که با افزایش میزان توسعه در یک کشور، سهم زنان در نیروی کار شاغل نیز افزایش می‌یابد (آکتر و احمد^۳، ۲۰۲۰: ۱۵۰). در کنار نقش مهم زنان در توسعه و پیشرفت، بخشی بزرگی از جامعه زنان در فقر بسر می‌برند. نتایج مطالعات حاکی از سهم نابرابر و بیشتر زنان از فقر است که غالباً در مفهوم زنانه شدن فقر انعکاس یافته است (شالچی و عظیمی، ۱۳۹۸: ۱۱۵). فقر از طریق مؤلفه‌های فرهنگی شامل نابسامانی اقتصادی، بی‌تفاوتی اجتماعی، نابسامانی خانوادگی و ناامیدی به ایجاد و افزایش

---

1. Bradshaw
2. Dewi
3. Akter and Ahmad

آسیب در جامعه زنان در ایران دامن می‌زند (عنبری و بقایی، ۱۳۹۳: ۲۰۹). بنابراین مسائل اقتصادی و اجتماعی می‌توانند بر روی فقر تأثیر داشته باشند.

ارتباط بین فقر و انحرافات اجتماعی، موضوعی نو و بدیع نیست. جوامع انسانی در طی حیات خویش به شکلی، با این دو مقوله همواره درگیر بوده‌اند. ارتباط بین فقیران، گرسنگان و بی‌خانمان‌ها با سارقان، قاتلان، معتادان در حوزه‌های مختلف علمی از قبیل، علوم اجتماعی، اقتصادی و روان‌شناسی، موضوع تحقیق و پژوهش‌های مختلف قرار گرفته و از منظرهای گوناگون به آن پرداخته شده است؛ به گونه‌ای که در هر زمان و به تناسب شرایط، امکانات و فضای جامعه، راه‌حلهایی متناسب با آن در نظر گرفته شده است. با شکل‌گیری «نهضت علمی» و آغاز بررسی‌های علمی پدیده‌های فیزیکی، طبیعی، انسانی و اجتماعی، فقر و انحرافات اجتماعی نیز از موضوعاتی بود که به‌طور تقریبی از یک‌صد سال پیش، با کمک ابزارهای علمی جدید، مورد کنکاش علمی قرار گرفته و نظریه‌ها و تئوری‌های جدیدی در این رابطه ارائه گردیده است.

برای شناخت رابطه فقر و انحرافات اجتماعی به‌طور منطقی ابتدا باید از تعریف این دو مفهوم آغاز کرد و سپس رابطه آن‌ها را مورد بررسی قرار داد و در نهایت پیامدهای فقر و تأثیر آن بر انحرافات اجتماعی بیان گردد. در جامعه‌شناسی فقر را معمولاً «برآورده نشدن نیازهای اساسی بشر به حد کفایت، در نظر گرفته‌اند. امروزه نیازهای مادی بنیادین انسان را بدین گونه برمی‌شمارند: خوراک، پوشاک، مسکن، بهداشت و درمان، آموزش، نقل و انتقال، تشکیل خانواده، ورزش و اوقات فراغت. برخی محققان این نیازها را به سه گروه اساسی تقسیم می‌کنند که عبارت‌اند از: تغذیه، سرپناه و سلامتی که در صورت نبودن آنها، حکم به فقیر بودن فرد در جامعه می‌کنند (محمدپور و علیزاده، ۱۳۹۰: ۱۶۶).

لویس ویزگی‌های مشترک جمعیت دارای فرهنگ فقر در مکزیک را میزان نسبتاً بالای نرخ مرگ‌ومیر، کم بودن طول عمر، بالا بودن گروه‌های سنی جوان می‌داند و خصیصه‌های مشترک آنان از نقطه‌نظر اقتصادی-اجتماعی به این صورت بیان می‌کند. از دیدگاه اقتصادی فقر شامل مبارزه دائم برای زنده ماندن، بیکاری و کم‌کاری و مزدهای

پایین، شغل‌های بی‌مهارت و متنوع، کار کردن کودکان و نبودن پس‌انداز، کمبود ذخیره مواد غذایی در خانه، خرید مکرر مواد غذایی به دفعات بر حسب احتیاج و قرض گرفتن از نزول‌خواران محلی با بهره‌سنگین، استفاده از لوازم و البسه دست دوم، شیوه‌های اعتبار غیررسمی متشکل از همسایگان در نظر گرفته است.

از دیدگاه اجتماعی نیز فقر شامل زندگی در محله‌های پرجمعیت، نداشتن فراغت، گروه جویی، مشروب‌خواری، توسل مکرر به خشونت در فرونشاندن دعوای و تربیت کودکان، گرایش به خانواده‌های مادر مرکز، سلطه خانواده هسته‌ای، تمایل قوی به اقتدارگرایی و استحکام خانواده و جایگاه ویژه پدر در رأس خانواده‌ای یکپارچه و اقتدارگرا و بی‌تفاوتی در نظر می‌گیرند (لوئیس، ۱۹۶۶). هر دوی عوامل اقتصادی-اجتماعی به شکل قابل توجهی با هم نزدیک هستند و ارتباط معنی‌دار و دوطرفه‌ای می‌توانند باهم داشته باشند که این ارتباط دوطرفه می‌تواند به افزایش فرهنگ فقر دامن زند. با توجه به ارتباط و نزدیکی پایگاه‌های اقتصادی و اجتماعی و نقشی که می‌توانند در کاهش فقر داشته باشند، بهبود این سرمایه‌ها ممکن است به کاهش فرهنگ فقر کمک نماید.

در این بین استان کرمانشاه و شهرستان کرمانشاه از جمله فقیرترین استان‌های ایران است. علت بخش عمده‌ای از جرائم و تخلفات در استان کرمانشاه، فقر و بیکاری است و این استان با دو میلیون نفر جمعیت که حدود یک میلیون نفر آن در مرکز استان زندگی می‌کنند، حدود ۱۲۰ هزار جوان بیکار دارد که این موضوع بستر مناسبی برای بروز آسیب‌های اجتماعی است. بخش بزرگی از این جوانان بیکار را زنان تشکیل می‌دهند. در مطالعه‌ای که بر روی زنان سرپرست خانوار در شهرستان کرمانشاه انجام شد، نشان داده شد که بیش از نیمی از زنان خانه‌دار بودند و سرمایه اولیه برای انجام کارهای کارآفرینانه را نداشتند و در فقر بسر می‌برند (مشایخی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۹).

با توجه به وضعیت این استان و مخصوصاً شهر کرمانشاه که جمعیت زیادی را به خود اختصاص و غالب این جمعیت را زنان بیکار تشکیل می‌دهد، لازم بود که مطالعه‌ای انجام شود تا به بررسی فرهنگ فقر و عوامل اقتصادی-اجتماعی تأثیرگذار بر روی آن پردازد.

شناخت و اجرای درست برنامه‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی و در نظر گرفتن سهم زنان در آن، می‌تواند به پیشرفت و توسعه کمک نماید و لازمه رسیدن به این هدف، بهره‌مندی آن‌ها از سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی جامعه است. وجود فرهنگ فقر در میان زنان مانعی بزرگ برای رسیدن به این مهم است، پژوهش موردنظر ضمن مطالعه جامعه‌شناختی فرهنگ فقر در میان زنان به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا سرمایه‌های اقتصادی-اجتماعی می‌تواند فرهنگ فقر در زنان شهر کرمانشاه را تبیین نماید؟

پیشینه پژوهش

هرچند که مطالعه و بررسی در رابطه با فقر ادبیاتی طولانی دارد، اما در مورد فرهنگ فقر به‌طور خاص تحقیقات محدودی صورت گرفته است که در اینجا به چند مورد از این مطالعات در ایران و خارج از کشور به‌طور خلاصه اشاره می‌شود:

در مطالعه‌ای احمدی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان بازسازی معنایی فرهنگ فقر زنان سرپرست خانواده را انجام دادند. نتایج این مطالعه مقوله‌های زیست حداقلی، ساخت اجتماعی مادرانگی و درماندگی پذیرفته‌شده را شناسایی کردند.

پژوهشی توسط شالچی و عظیمی (۱۳۹۸) تحت عنوان مطالعه زنانه شدن فقر در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵) صورت گرفته است که در این پژوهش با روش تحلیل ثانویه، روند زنان شدن فقر در ایران را در طول سه دهه اخیر مطالعه شد. پژوهش از چهار شاخص نرخ رشد تعداد زنان شاغل، نرخ رشد مشارکت اقتصادی زنان، شاخص شکاف جنسیتی و سهم زنان سرپرست خانوار استفاده کرده بود. نتایج این مطالعه نشان داد که در رابطه با شاخص شکاف جنسیتی، در سال ۹۵، سهم مردان از مشاغل مزد و حقوق‌بگیری ۸۲/۷۰ درصد و سهم زنان ۱۷/۳۰ درصد بود.

فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز عنوان تحقیقی است که احمدی و ایمان (۱۳۸۴) در شهر شیراز انجام داده‌اند. یافته‌های حاصل از این پژوهش بیانگر رابطه بین حاشیه‌نشینی و مؤلفه‌های فرهنگ فقر نظیر

عدم تمایل به پس انداز، احساس سرشکستگی، میل به انزوا و کمبود حمایت خانواده با گرایش به رفتار بزهکارانه از یک طرف و تعامل بین حاشیه نشینی و مؤلفه های فرهنگ فقر در رابطه با بزهکاری جوانان از طرف دیگر بود.

در پژوهشی، داوولی^۱ (۲۰۱۹) به بررسی تأثیر تنوع کسب و کار و ارزش اقتصادی بر فقر در باتوبارا پرداختند. نتایج این مطالعه حاکی از تأثیر عوامل و سرمایه های اقتصادی در کاهش دادن فقر می باشد.

موریس^۲ (۱۹۹۸) در پژوهشی با عنوان «ارتباط سرمایه اجتماعی و فقر در ایالت هند» نشان داد که میزان دارایی هر ایالت از سرمایه اجتماعی بر توانایی آن ایالت در کاهش فقر تأثیر می گذارد.

لوئیس^۳ (۱۹۶۶) در کتاب فرزندان سانچز مدلی مفهومی و منطقه ای برای فرهنگ فقر ارائه کرد: فرهنگ فقر در مکزیک فرهنگی محلی و منطقه ای می باشد که تعداد کمی از اعضای آن به نهادهای ملی پیوسته اند و حتی با وجود این که در مرکز شهری بزرگ زندگی می کنند، باز در حاشیه آن قرار گرفته اند. از جمله شاخص اقتصادی در رابطه با فرهنگ فقر می توان به مبارزه دائم برای زنده ماندن، مزدهای پایین، شغل های بی مهارت و متنوع، کار کردن کودکان، نبود پس انداز، کمبود مژمن پول، کمبود ذخیره مواد غذایی در خانه، خرید مواد غذایی به دفعات بسیار در روز و بر حسب نیاز، گرو گذاشتن لوازم شخصی، قرض گرفتن از نزول خواران محلی با بهره بسیار سنگین و استفاده از لوازم خانگی دسته دوم اشاره نمود. برخی از ویژگی های اجتماعی و روانی فرهنگ فقر شامل زندگی در محله های پر جمعیت، نداشتن اوقات فراغت، مشروب خواری، توسل مکرر به خشونت در فرونشاندن دعوایها، کتک زدن زنان، رها کردن کودکان از سوی مادرها، تمایل زیاد به

---

1. Daulay
2. Morris
3. Lewis

زندگی لحظه‌ای، تقدیرگرایی، اعتقاد به برتری مرد و احساس قربانی شدن از سوی زنان و...

بیشتر مطالعات داخلی انجام شده در مورد فرهنگ فقر، مربوط به یک گروه خاص از زنان می‌باشد مثل زنان حاشیه‌نشین، زنان سرپرست خانوار یا زنان مجرم و زندانی و به صورت کلی زنان یک شهر را مورد بررسی قرار نداده‌اند. در این مطالعه، جامعه آماری تحقیق شامل کل زنان شهر کرمانشاه می‌باشد. از طرفی دیگر، بیشتر مطالعات داخلی به صورت کیفی انجام شده‌اند و بیشتر به دنبال شناسایی ابعاد فرهنگ فقر بوده‌اند و تأثیر سرمایه‌های اجتماعی-اقتصادی بر روی فرهنگ فقر را مدنظر قرار نداده‌اند. همچنین در مطالعات خارجی تأثیر فقر و یا زمینه‌هایی که با اقتصاد ارتباط دارند مورد بررسی قرار گرفته است ولی تأثیر سرمایه‌های اقتصادی-اجتماعی بر فرهنگ فقر مورد بررسی قرار نگرفته است.

همچنین ذکر این نکته نیز ضروری است که در مطالعات پیشین، بیشتر، فقر را مورد بررسی قرار داده‌اند، درحالی که در این مطالعه فرهنگ فقر مورد بررسی قرار گرفته است. ذکر این نکته ضروری است که در این مطالعه فرهنگ فقر با مؤلفه‌هایی همانند نابسامانی اقتصادی-اجتماعی و خانوادگی و همچنین ناامیدی و حس تعلق داشتن به محله مدنظر قرار گرفته است که مفهومی بسیار گسترده‌تر از خود فقر است. همچنین در این مطالعه محققین به دنبال بررسی تأثیر پایگاه‌های اقتصادی-اجتماعی در کاهش دادن این فرهنگ هستند که در هیچ کدام از مطالعات مورد بررسی قرار نگرفته است.

مبانی نظری

نقش روابط نزدیک در خانواده‌ها و با دوستان نزدیک و همسایگان موضوع موردعلاقه در نظریه‌پردازی سرمایه اجتماعی است که در مرکز این روابط خانواده‌ها قرار دارند. روابط خانوادگی نزدیک محل تولید هنجارها است. عضویت در شبکه‌های اجتماعی مختلف،

حمایت، اعتماد و روابط اجتماعی در اشکال گسترده‌تر به عنوان سرمایه‌های اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند و در برابر آسیب‌پذیری‌های مختلف می‌توانند کمک‌کننده باشند. در زمینه فقرزدایی، معمولاً ادعا می‌شود که افراد فقیر، درحالی‌که کمبود دارایی‌های مادی را دارند ولی می‌توانند روابط نزدیکی با خانواده، همسایگان، و دوستان را به عنوان یک ارتباط برقرار نمایند. بر اساس گفته‌های وولکاک^۱ (۲۰۰۰)، افراد فقیر معمولاً مقدار زیادی از سرمایه اجتماعی دارند که این سرمایه‌ها با هم مرتبط هستند و می‌توانند خانواده‌ها را در برابر شوک‌های مختلف همانند بهداشت پایین، آب و هوای نامناسب، کمبود غذا و ... بیمه نمایند.

در مطالعات دیگر نیز نشان داده شده است که داشتن ارتباط با دیگر افراد و دریافت حمایت‌های اجتماعی و اعتماد داشتن به آن‌ها می‌تواند به کاهش فقر کمک نماید (کلور^۲، ۲۰۰۵). بنابراین مؤلفه‌های مختلف سرمایه‌های اجتماعی اعم از حمایت، روابط، اعتماد و عضویت ممکن است که بر روی فرهنگ فقر تأثیرات منفی ممکن است داشته باشند و آن را کاهش دهند. این امکان وجود دارد که سرمایه‌های اجتماعی باعث کاهش بی‌تفاوتی اجتماعی، نابسامانی اقتصادی، بی‌تفاوتی خانوادگی و ناامیدی شوند و یا در برخی محلات باعث شوند که حس تعلق محلی کاهش یابد و افراد را به سمت‌وسوی بهتر و به سوی پیشرفت سوق دهند که این تأثیرات به علت افزایش اعتماد، حمایت و روابط اجتماعی است. بنابراین فرضیه زیر مطرح می‌شود:

فرضیه اول: سرمایه‌های اجتماعی (عضویت در شبکه‌های اجتماعی، حمایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و روابط اجتماعی) می‌توانند واریانس فرهنگ فقر را تبیین نمایند.

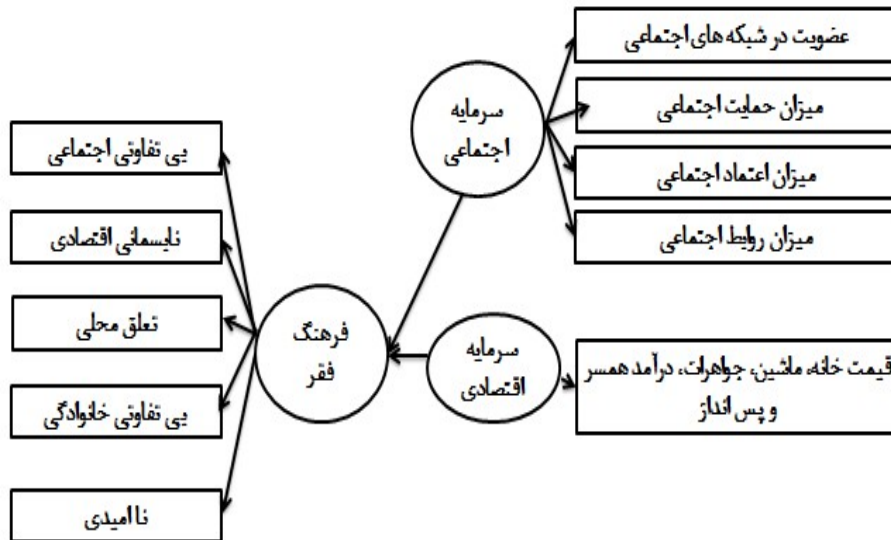
1. Woolcock
2. Cleaver

مطالعات متعددی به اهمیت سرمایه‌های اقتصادی در کاهش فقر اشاره کرده‌اند. به‌عنوان مثال، بر اساس داده‌های درآمد سرانه سطح منطقه، بانرجی^۱ و همکاران (۲۰۱۵) دریافتند که سرمایه‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف هند به کاهش نرخ فقر کمک کرده است. نتایج نویسندگان نشان داد که رشد درآمد در کشاورزی برای کاهش فقر در هند از ۱۹۹۹-۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵-۲۰۰۶ ضروری بود. در مطالعه‌ای دیگر، دات^۲ و همکاران (۲۰۱۶) دریافتند که رشد اقتصادی هند پس از اصلاحات دهه ۱۹۹۰ برای کاهش فقر مهم است. داشتن سرمایه‌های اقتصادی و مالی مختلف اعم از طلا، خانه، ماشین و... ممکن است باعث کاهش فرهنگ فقر از طریق کاهش بی‌تفاوتی اجتماعی، بهبود نابسامانی اقتصادی و ناامیدی شود و خانواده‌ها نیز نسبت به هم بی‌تفاوت نباشند. بهبود سرمایه اقتصادی باعث می‌شود که افراد در محله محروم زندگی نمایند و حس تعلق به آن نداشته باشند. بنابراین فرضیه دوم به این صورت مطرح می‌شود.

فرضیه دوم: سرمایه‌های اقتصادی می‌توانند واریانس فرهنگ فقر را تبیین نمایند.

با توجه به مباحث اشاره شده در رابطه با هر دو فرضیه، مدل مفهومی تحقیق به صورت

زیر می‌تواند باشد.

نمودار ۱- مدل نظری پژوهش برای تأثیر سرمایه های اقتصادی-اجتماعی بر فرهنگ فقر در زنان شهر-کرمانشاه

روش

این پژوهش به روش پیمایشی در سال ۱۳۹۹ در شهر کرمانشاه انجام شد و جامعه آماری آن شامل کلیه زنان ۱۵ تا ۵۹ ساله است که بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ برابر با ۳۳۴۰۰۰ نفر می باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). حجم نمونه با ۰/۹۵ اطمینان و خطای نمونه گیری (۰/۰۵) ۳۸۳/۷۱ نمونه انتخاب شد که پس از گرد کردن به ۳۸۴ نفر رسید. در این پژوهش از نمونه گیری خوشه ای استفاده شد. طبق اطلاعات شهرداری، شهر کرمانشاه به هشت منطقه شهری با احتساب محلات و خیابان ها تقسیم شده است. در قسمت بعدی کار با توجه به ویژگی های مشترک اقتصادی-اجتماعی مناطق، آن ها به پنج منطقه یا گروه بسیار برخوردار، برخوردار، متوسط، محروم و بسیار محروم تقسیم شدند. در میان طبقه بسیار برخوردار دو منطقه نوبهار و سراب قنبر، منطقه برخوردار مناطق متخصصین و مصدق،

منطقه متوسط مناطق فرهنگیان فاز یک و الهیه، منطقه محروم مناطق مسکن و شهرک معلم، منطقه بسیار محروم مناطق دولت آباد و جعفرآباد انتخاب شده است. در مرحله بعد مشخص شد که سهم هر کدام از این مناطق ۷۷ عدد پرسشنامه می‌باشد. در نهایت با مراجعه به مناطق شهری، پلاک‌های زوج منازل در نظر گرفته شد. به این ترتیب داده‌های پژوهش به وسیله پرسشنامه همراه با مصاحبه گردآوری شد.

قبل از انجام کار مطالعه، بار عاملی هریک از گویه‌ها بررسی شد و نتایج نشان داد که میزان بار عاملی برای تمامی گویه‌های بزرگ‌تر از ۰/۵۰ بود که نشان داد تمامی گویه‌ها برای مؤلفه‌ها مناسب بودند. بر این اساس، ۵ سؤال برای عضویت و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی، ۴ سؤال برای میزان حمایت اجتماعی، ۵ سؤال برای میزان اعتماد اجتماعی و ۵ سؤال برای روابط اجتماعی در نظر گرفته شد. همچنین ۵ سؤال برای نابسامانی اقتصادی، ۴ سؤال برای تعلق محلی، ۴ سؤال برای بی‌تفاوتی خانوادگی، ۳ سؤال برای بی‌تفاوتی اجتماعی و ۶ سؤال برای ناامیدی مطرح شد. در جدول ۱ میزان پایایی اندازه‌گیری شده توسط آلفای کرونباخ در جدول ۱ گزارش شده است. نتایج حاکی از آن بود که تمامی مؤلفه‌ها از پایایی مناسبی برخوردار هستند.

جدول ۱- میزان پایایی مؤلفه‌های مورد مطالعه

میزان پایایی	مؤلفه‌ها
۰/۷۵	عضویت و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی
۰/۷۲	حمایت اجتماعی
۰/۸۴	اعتماد اجتماعی
۰/۸۶	روابط اجتماعی
۰/۷۵	نابسامانی اقتصادی
۰/۷۴	تعلق محلی
۰/۷۶	بی‌تفاوتی خانوادگی
۰/۷۶	بی‌تفاوتی اجتماعی
۰/۷۸	ناامیدی

برای تحلیل داده‌های کمی، از دو نرم‌افزار SPSS و AMOS استفاده شد. برای بررسی آمار توصیفی از نرم‌افزار SPSS استفاده شد برای بررسی شاخص برازش مدل از متغیرهای مختلفی استفاده شد، شامل کای اسکوئر نسبی (CMIN/DF)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، شاخص نیکویی برازش هنجار شده (NFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و ریشه میانگین مربعات خطای برآورد شده (RMSEA).

یافته‌ها

نتایج بخش توصیفی در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲- نتایج بخش توصیفی برای متغیرهای زمینه‌ای و طبقات اقتصادی-اجتماعی

گروه سنی (سال)	۱۵-۲۴	۲۴-۳۳	۳۳-۴۲	۴۲-۵۱	بالای ۵۱
درصد	۵/۲۰	۲۲/۱۰	۳۱/۵۰	۲۱/۹۰	۱۸/۸۰
وضعیت تأهل	مجرد	متأهل	مطلقه	فوت همسر	
درصد	۱۶/۴۰	۶۹/۵۰	۶/۸۰	۷/۳۰	
وضعیت اشتغال	شاغل	بیکار	خانه‌دار		
زنان (درصد)	۳/۸۱	۷/۰۰	۶۰/۷۰		
همسران (درصد)*	۶۱/۲۰	۹/۹۰			
تحصیلات	بی‌سواد	ابتدایی	دیپلم	لیسانس	فوق‌لیسانس
زنان (درصد)	۶/۰۰	۲۶/۸۰	۲۸/۴۰	۲۹/۲۰	۹/۶۰
همسران (درصد)*	۵/۵۰	۲۰/۳۰	۲۴/۵۰	۱۷/۷۰	۶/۳۰
طبقه درآمدی (میلیون)	زیر ۱	۱ تا ۴	۴ تا ۷	۷ تا ۱۰	بالای ۱۰
درصد	۱۷/۴۰	۳۹/۸۰	۲۷/۹۰	۸/۶۰	۶/۳۰
وضعیت منطقه شهری	بسیار محروم	محروم	متوسط	برخوردار	بسیار برخوردار
درصد	۲۴/۷۰	۲۵/۸۰	۲۴/۵۰	۱۲/۸۰	۱۲/۲۰
طبقات اقتصادی اجتماعی	بسیار محروم	محروم	متوسط	برخوردار	بسیار برخوردار
درصد	۱۷/۷۰	۳۰/۷۰	۳۴/۶۰	۷/۳۰	۹/۶۰

تأثیر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی بر... رضایی و همکاران | ۱۰۱

علامت * نشان می‌دهد که پاسخگویان به برخی از سؤالات پاسخ نداده‌اند.

همان‌گونه که نتایج در جدول ۲ نشان می‌دهد بیشتر پاسخگویان در گروه سنی ۳۳ تا ۴۲ سال قرار داشتند و ۳۱/۵ درصد از پاسخگویان را تشکیل دادند. بیش‌ترین زنان مورد مطالعه متأهل بودند و ۶۹/۵ درصد از پاسخگویان را تشکیل دادند. همچنین ۶۰/۷۰ درصد از زنان، خانه‌دار و ۶۱/۲۰ درصد از همسران آن‌ها شاغل بودند که بیش‌ترین درصد را بین پاسخگویان تشکیل دادند. بیش‌ترین فراوانی مربوط به زنانی بود که تحصیلات آن‌ها لیسانس بود (۲۹/۲۰ درصد)، در حالی که بیش‌ترین فراوانی در میان همسران آن‌ها مربوط به کسانی بود که تحصیلات آن‌ها متوسطه و دیپلم بود (۲۴/۵۰ درصد). در میان گروه‌های درآمدی، بیش‌ترین فراوانی مربوط به گروه درآمد ۱ تا ۴ میلیون بود که ۳۹/۸ درصد پاسخگویان را این گزینه را انتخاب کرده بودند. همچنین بر اساس نتایج به‌دست‌آمده درصد کمی از پاسخگویان، در طبقه اجتماعی-اقتصادی برخوردار و بسیار برخوردار قرار داشتند. مقادیر برای میانگین و انحراف معیار متغیرها در جدول ۳ گزارش شده است.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار برای زیر مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگ فقر

مؤلفه‌ها	میانگین*	انحراف معیار
عضویت و مشارکت در شبکه‌های اجتماعی	۳/۰۱	۱/۱۰
حمایت اجتماعی	۳/۰۴	۰/۳۳
اعتماد اجتماعی	۲/۵۵	۰/۸۹
روابط اجتماعی	۲/۸۰	۰/۸۶
نابسامانی اقتصادی	۲/۳۷	۰/۸۵
تعلق محلی	۳/۵۰	۰/۸۸
بی‌تفاوتی خانوادگی	۲/۰۷	۰/۶۹
بی‌تفاوتی اجتماعی	۲/۶۶	۰/۳۷
ناامیدی	۲/۶۰	۰/۴۲

* میانگین‌ها بر حسب ۵ امتیاز بوده است که کمترین امتیاز ۱ و بیشترین امتیاز ۵ می‌باشد.

بر اساس نتایج در جدول که بر حسب ۵ امتیاز می‌باشد، میزان حمایت اجتماعی، تعلق محلی و عضویت در شبکه‌های اجتماعی برای زنان در حد متوسط بود. با این حال میانگین برای دیگر متغیرها حاکی از پایین بودن میانگین برای دیگر متغیرها بود.

فرهنگ فقر بر مبنای پنج خصیصه عمده طبق نظریات اسکار لوئیس (فردی، خانوادگی، محلی، اجتماعی و اقتصادی) سنجیده شد. پاسخگویان با توجه به نمره کسب شده پس از تعیین حداقل نمره ۱۹ و حداکثر ۹۵ و دامنه تغییرات ۶۵ به ۵ گروه (بسیار ضعیف، ضعیف، متوسط، قوی و بسیار قوی) تقسیم شدند. نتایج نشان داد که ۱۰/۴ درصد آن‌ها دارای وضعیت بسیار ضعیف، ۴۱/۱ درصد وضعیت ضعیف، ۳۱ درصد وضعیت متوسط، ۱۵/۶ درصد وضعیت قوی و ۱/۸ درصد وضعیت بسیار قوی بودند.

جدول ۴ مقایسه میانگین فرهنگ فقر بر اساس سرمایه اقتصادی اجتماعی پاسخگویان را نشان می‌دهد. همان‌گونه که نتایج نشان می‌دهد، میانگین فرهنگ فقر برای طبقه اقتصادی و اجتماعی بسیار محروم، بزرگ‌تر بود و در طبقات برخوردار و بسیار برخوردار، پایین‌تر بود.

جدول ۴- مقایسه میانگین فرهنگ فقر بر اساس سرمایه اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان

میانگین فرهنگ فقر					متغیرها
بسیار محروم	محروم	متوسط	برخوردار	بسیار برخوردار	
۲/۷	۲/۳	۱/۸	۱/۵	۲	سرمایه اقتصادی
۲/۷۷	۲/۷۱	۲/۵۲	۲/۵۳	۱/۷۱	سرمایه اجتماعی

جدول ۵ مقایسه میانگین فرهنگ فقر بر اساس متغیرهای زمینه‌ای پاسخگویان را نشان می‌دهد. نتایج نشان داد که میانگین نمره فرهنگ فقر در میان زنانی که همسر آن‌ها فوت شده بود ۳/۵۰ بود که بالاتر از افراد مجرد با میانگین ۲/۶۰ بود. همچنین میانگین نمره فرهنگ فقر در میان طبقات سنی بالای ۵۱ سال بیشتر از گروه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال بود.

تأثیر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی بر...، رضایی و همکاران | ۱۰۳

علاوه بر این فرهنگ فقر در میان افراد بی‌سواد (۳/۳۴) بیشتر از سایر طبقات تحصیلی بود. در نهایت با توجه به یافته‌ها، نمره فرهنگ فقر (۳) در میان کسانی که پایگاه اقتصادی-اجتماعی بسیار محروم دارند بالاتر بود.

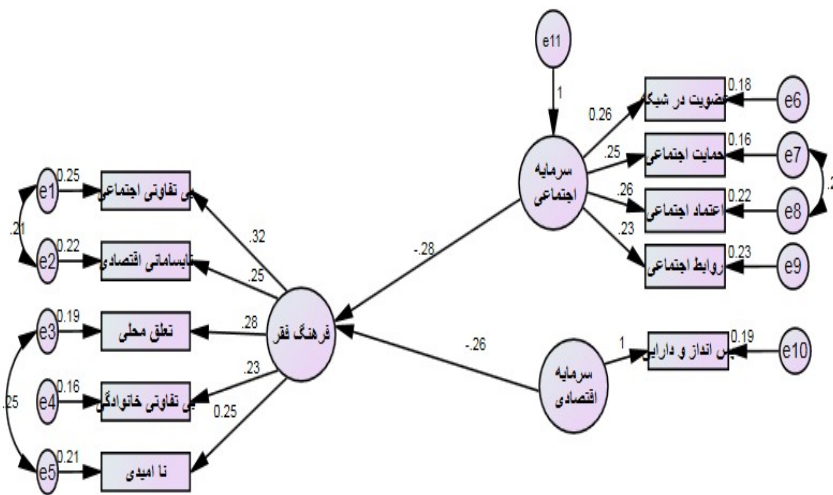
جدول ۵- مقایسه میانگین فرهنگ فقر بر اساس متغیرهای زمینه‌ای تأهل، سن و تحصیلات و پایگاه اقتصادی-اجتماعی پاسخگویان

میانگین فرهنگ فقر					متغیرها
فوت همسر	مطلقه	متاهل	مجرد		وضعیت تأهل
۳/۵	۳	۲/۷	۲/۶		
بالای ۵۱ سال	۴۱-۵۲	۳۳-۴۲	۲۴-۳۳	۱۵-۴۲	سن
۳/۲	۲/۸	۲/۶	۲/۷	۲	
فوق لیسانس و بالاتر	فوق دیپلم و لیسانس	متوسطه و دیپلم	ابتدایی و راهنمایی	بی‌سواد	تحصیلات
۲/۲۴۳	۲/۲۴۱	۲/۴۹	۲/۹۶	۳/۳۴	
بسیار برخوردار	برخوردار	متوسط	محروم	بسیار محروم	پایگاه اقتصادی-اجتماعی
۱/۹	۲	۲/۴	۲/۷	۳	

در این پژوهش برای بررسی تأثیر هم‌زمان متغیرهای مستقل بر فرهنگ فقر از مدل معادلات ساختاری استفاده شد. برای انجام مدل معادلات ساختاری، دو شرط اساسی لازم است، اولاً تعداد نمونه‌ها کمتر از ۱۰۰ عدد نباشد که در این مطالعه بیشتر از ۱۰۰ نفر بودند. همچنین داده‌ها باید از توزیع نرمال برخوردار باشند که نتایج این مطالعه توسط آزمون چولگی و کشیدگی متغیرها آن را تأیید کرد.

با توجه به وضعیت مناسب داده‌ها از مدل معادلات ساختاری استفاده شد و مدل استاندارد در شکل ۲- ارائه شده است. مقدار کای اسکوئر به دست آمده در این مدل برابر با

۳۱۰/۴۱ بود و با توجه به درجه آزادی ۲۱۵ برای مدل، میزان کای اسکوئر به درجه آزادی برابر با ۱/۴۴ است که کمتر از ۲ است و بنابراین نشان می‌دهد که مدل از برازش خوبی برخوردار است. نتایج نشان داد، مدل از برازش مناسبی برخوردار می‌باشد و شاخص‌های برازش مناسب هستند، زیرا مقادیر GFI، AGFI، NFI، و CFI بزرگ‌تر از ۰/۹۵ بودند که قابل قبول بودند و مقدار RMSEA نیز ۰/۰۳۵ بود.

شکل ۲- مدل ساختاری برای تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی بر فرهنگ فقر زنان کرمانشاه با استفاده از نرم‌افزار آموس

نتایج این مطالعه نشان داد که سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی، تأثیر معنی‌داری روی فرهنگ فقر داشتند که این تأثیر معنی‌دار بود. این نتایج نشان می‌دهد که سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های اقتصادی به ترتیب ۲۸ درصد و ۲۶ درصد از واریانس فرهنگ فقر را توانستند پیش‌بینی کنند. این نتایج نشان می‌دهد که برخورداری از

سرمایه‌های اقتصادی و سرمایه‌های اجتماعی به ترتیب ۲۶ درصد و ۲۸ درصد از فرهنگ فقر را می‌توانند تبیین نمایند که این تبیین نیز به صورت منفی است.

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی فرهنگ فقر در زنان شهر کرمانشاه انجام شد و در سراسر این تحقیق دغدغه محققان این بود که بتوانند شناخت دقیقی از وضعیت فرهنگ فقر و مؤلفه‌ها و مشخصه‌های آن در بین زنان شهرستان کرمانشاه را پیدا نمایند. در این مطالعه از پنج مؤلفه فرهنگ فقر اسکار لوئیس شامل نابسامانی اقتصادی، تعلق محلی، بی‌تفاوتی خانوادگی، بی‌تفاوتی اجتماعی و ناامیدی استفاده شد که در مطالعات پروین و درویشی فرد (۱۳۹۴)، مطالعه بساطیان (۱۳۹۰) و مطالعه محمدپور و علیزاده (۱۳۹۰) نیز استفاده شده بود. پروین و درویشی (۱۳۹۴) ابعاد همانند فقر و ارزشمندی فقر، هیجان‌خواهی و لذت‌جویی، بی‌توجهی به قانون، عدم تمایل به آینده‌نگری، مشارکت پایین اجتماعی و عدم تعلق روحیه شهروندی را به عنوان عوامل فرهنگ فقر معرفی کردند که مشارکت اجتماعی و تعلق شهروندی از جمله عواملی بودند که در این مطالعه بررسی شدند.

لوئیس (۱۹۶۶) تمامی ابعاد این مطالعه شامل نابسامانی اقتصادی، تعلق محلی، بی‌تفاوتی خانوادگی، بی‌تفاوتی اجتماعی و ناامیدی را استفاده کرد. این در حالی است که بساطیان (۱۳۹۰) عواملی همانند تعلق محلی و مسائل اقتصادی را در تحقیق خود بررسی کرد. اگرچه در تحقیق لوئیس همین عوامل مورد بررسی قرار گرفته‌اند ولی فرهنگ فقر ممکن است شامل عوامل زیادی باشد. با این حال نتایج این مدل این عوامل را به عنوان عوامل اثرگذار تأیید کرد که دلالتی بر برازش مدل و تأثیرگذاری این عوامل است.

نتایج این مطالعه نشان داد زمانی که زنان فاقد همسر هستند و منبع درآمدی کمتری دارند، فرهنگ فقر در آنها بیشتر است. نداشتن پشتوانه اقتصادی در این زنان و همچنین حمایت اجتماعی ناکافی از سمت جامعه و دولت علت‌های اصلی برای فرهنگ فقر بزرگتر در این گروه زنان می‌باشد. فقدان سرمایه اقتصادی، نداشتن توانایی جهت

دست‌یابی به منابع مختلف مادی، عدم قدرت، پایین بودن منزلت اجتماعی سبب می‌شود تا فرهنگ فقر به عنوان یک منش در درون افراد درونی گردد که باعث بازتولید فرهنگ فقر در نسل‌های آتی گردد که از جمله موانع مهم و عمده در راه توسعه می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد که تحصیلات می‌تواند اثرات منفی بر روی فرهنگ فقر داشته باشد و افراد با سطح تحصیلات بالاتر، فرهنگ فقر پایین‌تری داشتند. در تبیین این یافته‌ها باید اشاره کرد که افراد با تحصیلات بالاتر موقعیت اجتماعی بهتری دارند و طبیعتاً فرهنگ فقر در این افراد پایین‌تر است و همچنین ممکن است که افراد با توجه به تحصیلات خود به منابع مالی دست پیدا کنند که خود فرهنگ فقر را کاهش می‌دهد. از طرفی دیگر دست یافتن به تحصیلات بالاتر باعث می‌شود که افراد تعلق محلی کمتری نسبت به محلات محروم و بسیار محروم داشته باشند و به سمت محلات متوسط و بالا، میل داشته باشند که این امر فرهنگ فقر را به‌طور قابل‌توجهی کاهش می‌دهد. افرادی که در منطقه شهری بهتری نیز زندگی می‌کنند، فرهنگ فقر پایین‌تری دارند که این به علت تمایل آن‌ها برای داشتن زندگی بهتر می‌باشد.

نتایج نشان داد که با افزایش سن، میزان فرهنگ فقر افزایش داشت و سن تأثیر مثبتی بر روی فرهنگ فقر داشت. افراد با افزایش سن و عدم توانایی در تأمین هزینه‌ها دچار مشکلاتی می‌شوند و طبیعی است که روی نگرش به فقر تأثیر منفی دارند. همچنین افراد مسن‌تر حس تعلق محلی زیادی به محله دارند و حاضر نیستند که محله خود را با محله‌ای بهتر عوض نمایند که این عامل به افزایش فرهنگ فقر دامن می‌زند. در ادامه به بررسی فرضیات تحقیق پرداخته می‌شود.

فرضیه اول: سرمایه‌های اجتماعی (عضویت در شبکه‌های اجتماعی، حمایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و روابط اجتماعی) می‌توانند واریانس فرهنگ فقر را تبیین نمایند.

نتایج این مطالعه نشان داد که سرمایه‌های اجتماعی به صورت منفی ۲۸ درصد از واریانس فرهنگ فقر را پیش‌بینی کرد و تأثیر قابل‌توجهی داشت و بنابراین فرضیه تأیید

می‌شود. نتایج این مطالعه هم‌راستا با نتایج مطالعات دی‌هان و مکسول^۱ (۲۰۱۷) برای تأثیر سرمایه‌های اجتماعی بر روی فقر است. این محققین گزارش کردند که داشتن روابط اجتماعی قوی و برخوردار بودن از روابط باعث کاهش فرهنگ فقر می‌شود. این محققین گزارش کردند که داشتن روابط اجتماعی و اعتماد اجتماعی باعث کاهش فرهنگ فقر در جامعه می‌شود که هم‌راستا با نتایج این مطالعه است. این نتایج همچنین هم‌راستا با نتایج زاهدی و همکاران (۱۳۸۶) است که نشان دادند وضعیت فقر همبستگی قوی منفی با میزان سرمایه اجتماعی دارد و خانوارهای فقیر در کلیه مؤلفه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی میانگینی پایین‌تر از خانوارهای مرفه دارند. این نتایج همچنین هم‌راستا با نتایج احمدی و همکاران (۱۴۰۱) است که گزارش کردند داشتن یک پایگاه اجتماعی و مشارکت داشتن به صورت اجتماعی می‌تواند به‌طور قابل توجهی باعث کاهش فرهنگ فقر در جامعه شود.

ظاهراً، داشتن پایگاه اجتماعی و روابط شکل گرفته در این پایگاه می‌تواند به‌طور قابل توجهی به افراد مختلف جامعه از طبقات مختلف کمک نماید و شبکه اجتماعی گسترده‌ای را شکل دهد که از طریق هم‌فکری و یا مشارکت‌های کارهای و تبادل ایده‌ها و اندیشه‌ها هم در راستای اجتماعی و تغییر فکر و هم در راستای اقتصادی به همدیگر کمک نمایند و فرهنگ فقر را کاهش دهند. در این راستا، بورديو اعتقاد داشت که سرمایه اجتماعی وابسته به سرمایه اقتصادی می‌باشد و سودمندی آن در افزایش سرمایه اقتصادی می‌باشد. او چهار نوع سرمایه را قابل تبدیل به یکدیگر می‌داند و به این دلیل افراد و گروه‌ها پیوسته در تلاشند تا به وسیله راهبردهای بازتبدیل یک نوع از سرمایه را به نوع دیگر تبدیل کنند و از این طریق جایگاه خود را در فضای اجتماعی حفظ کرده یا بهبود بخشند.

فقر و محرومیت مهم‌ترین عواملی هستند که این فرآیند بازتبدیل را دچار اختلال می‌شوند. در حقیقت، فقدان سرمایه اجتماعی به عنوان سرمایه لازم برای میدان روابط اجتماعی، فرآیند بازتبدیل فرصت‌ها و مزیت‌های موجود در روابط اجتماعی به همدیگر سبب می‌شود که شکل‌های سرمایه از جمله سرمایه اقتصادی با مشکل مواجه گردند و به تبع

روی فرهنگ فقر نیز اثر می‌گذارند. افزایش دادن میزان سرمایه اجتماعی با توجه به فرآیند بازتولید قادر می‌باشد که زمینه لازم برای ارتقای سطح رفاه کنشگران فقرزده را فراهم نماید. بورديو جایگاه و مسیر فرد، گروه یا نهاد در فضای اجتماعی را وابسته به میزان برخورداری از سرمایه اقتصادی، اجتماعی، نمادین و تغییرات در حجم و ترکیب این چهار نوع سرمایه در طول زمان در نظر گرفته است.

فاضلی (۱۳۸۹) نشان دادند که ایده تأثیر داشتن باورها و نگرش‌های افراد در روند توسعه‌یافتگی جامعه با وجود برخی مقاومت‌ها بیشتر در فضای دانشگاهی مطرح شد. بر اساس یافته‌های این مطالعه حمایت اجتماعی، سرمایه‌های اجتماعی، عضویت در شبکه‌های اجتماعی و روابط اجتماعی بر روی سرمایه‌های اجتماعی تأثیر داشتند. این نتایج نشان می‌دهد که داشتن پایگاه‌های اجتماعی، عضویت در گروه‌های مختلف و روابط اجتماعی با دیگران می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر روی سرمایه‌های اجتماعی داشته باشد و می‌تواند فرهنگ فقر را کاهش دهد. در تبیین این یافته باید اشاره شود که عضویت در شبکه‌های اجتماعی مختلف، حمایت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و روابط اجتماعی در اشکال گسترده‌تر به عنوان سرمایه‌های اجتماعی در نظر گرفته می‌شوند و در برابر آسیب‌پذیری‌های مختلف می‌توانند کمک‌کننده باشند.

زمانی که یک شبکه اجتماعی گسترده تشکیل می‌شود باعث می‌شود که افراد بحران‌های مختلف را به راحتی پشت سر بگذارند. داشتن ارتباط با دیگر افراد و دریافت حمایت‌های اجتماعی و اعتماد داشتن به آن‌ها می‌تواند توانایی و قدرت کافی را به افراد بدهد که بتوانند فرهنگ فقر را در خانواده کاهش دهند. بهبود سرمایه‌های اجتماعی باعث می‌شود که بی‌تفاوتی، نابسامانی اجتماعی و خانوادگی و به تبع این موارد ناامیدی نیز کم شود که تمامی این عوامل اجزای فرهنگ فقر هستند. همچنین شبکه‌های اجتماعی بزرگتر در بحران‌های اقتصادی کمک‌کننده هستند که این عوامل نابسامانی اقتصادی را کاهش می‌دهند. برخورداری از یک شبکه اجتماعی گسترده و فارغ از محل زندگی باعث می‌شود که افراد با زندگی و محلات بهتر و همچنین پیشرفت آشنا شوند و از داشتن حس تعلق

محلی دست بکشند که خود از مؤلفه‌های فرهنگ فقر است. بنابراین داشتن، پایگاه اجتماعی باعث کاهش فرهنگ فقر می‌شود.

فرضیه دوم: سرمایه‌های اقتصادی می‌توانند واریانس فرهنگ فقر را تبیین نمایند.

نتایج این مطالعه نشان داد که سرمایه‌های اقتصادی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی بر روی فرهنگ فقر تأثیر منفی داشتند و توانستند آن را به‌طور قابل توجهی به صورت منفی تبیین نمایند و فرضیه تأیید شد. این نتایج هم‌راستا با نتایج نیازی و همکاران (۱۳۹۶)، عنبری و بقایی (۱۳۹۳)، شالچی و عظیمی (۱۳۹۸) و داوولی^۱ (۲۰۱۹) در توافق می‌باشد. نیازی و همکاران (۱۳۹۶) اعتقاد داشتند که پایگاه اقتصادی ارثی و عدم بیکاری و داشتن درآمد باعث کاهش فرهنگ فقر در جامعه می‌شود. این محققین معتقد بودند که داشتن میراث از گذشته در جامعه نشان‌دهنده ارزشمندی و لیاقت است و در جامعه به داشتن یک طبقه رفاهی و اجتماعی خوب کمک می‌کند و از فرهنگ فقر می‌کاهد.

در این مطالعه نیز، نتایج نشان داد که داشتن ثروت می‌تواند به‌طور قابل توجهی به کاهش فرهنگ فقر کمک نماید. شالچی و عظیمی نیز نشان دادند که داشتن درآمد در جامعه زنان می‌تواند به کاهش فرهنگ فقر کمک نماید. نتایج این مطالعه نشان داد که سرمایه اقتصادی شامل داشتن خانه با قیمت بالاتر، ماشین، پس‌انداز و داشتن درآمد بالاتر همسر می‌تواند اثرات منفی بر روی فرهنگ فقر داشته باشند. طبیعی است زمانی که زنان از منبع و پایگاه اقتصادی مناسبی برخوردار باشند، فرهنگ فقر در آن‌ها پایین است. داشتن پایگاه اقتصادی مناسب طبیعتاً نابسامانی اقتصادی را در خانواده کاهش می‌دهد و باعث می‌شود که اعضای خانواده توجه بیشتری نمایند و بی‌تفاوتی خانوادگی کمتر شود و مسلماً حس ناامیدی نیز کاهش می‌یابد که تمامی این عوامل به کاهش فرهنگ فقر کمک می‌نمایند.

داشتن سرمایه‌های اقتصادی ممکن است باعث شود که افراد دست از محلات محروم بکشند و به سمت محلات بهتر جابجا شوند که خود فرهنگ فقر را کاهش می‌دهد. در مجموع، نتایج این مطالعه نشان داد که سرمایه‌های اقتصادی-اجتماعی بر روی فرهنگ فقر تأثیر منفی داشتند. بر اساس یافته‌های این مطالعه، داشتن تمکن مالی و عضویت در شبکه‌های اجتماعی و داشتن حمایت‌های اجتماعی مختلف می‌تواند باعث کاهش فرهنگ فقر شود.

پیشنهادها

با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر و از آنجا که فرهنگ فقر و بازتولید آن به عنوان یک مانع بزرگ در رسیدن به پیشرفت و باعث عدم تحرک اجتماعی افراد می‌شود، پیشنهاد می‌شود از طریق نهادهای مسئول و مددکاران اجتماعی به زنان مخصوصاً در طبقات بسیار محروم، مشاوره‌ها و راهنمایی‌های لازم داده شود تا در شبکه‌های اجتماعی مختلف و گسترده و فرا محله‌ای عضو شوند تا از پایگاه‌های اجتماعی بسیار بزرگ بهره‌مند شود که این پایگاه‌ها و همچنین حمایت‌های اجتماعی مختلف به کاهش فرهنگ فقر کمک می‌کند.

پیشنهاد می‌شود که مشاوران و مددکاران اجتماعی از طریق دادن مشاوره بی‌تفاوتی‌های اجتماعی اعضای خانواده را کاهش دهند و باعث امیدواری آن‌ها شوند. پیشنهاد می‌شود که مددکاران اجتماعی از طریق پیوند زدن زنان در محلات محروم با دیگر زنان و آشنا کردن آن‌ها با دیگر مناطق باعث تغییر نگرش در آن‌ها و دست کشیدن از مناطق محروم شوند و به توانایی‌های خود برای دست یافتن به زندگی بهتر امیدوار شوند. همچنین پیشنهاد می‌شود که نهادهای اجتماعی مختلف از طریق دادن تسهیلات مالی و کمک‌های مالی باعث بهبود پایگاه اقتصادی زنان شوند و آن‌ها را به سمت کار و تولید مثبت، سوق دهند.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

سپاسگزاری

این پایان‌نامه مستخرج از رساله نفر اول می‌باشد و از افرادی که در این کار کمک کردند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

ORCID

Anis Rezaei

<http://orcid.org/0000-0001-5736-7821>

Abdolreza Adhami

<http://orcid.org/0000-0003-2893-2849>

Shahla Kazemipour Sabet

<http://orcid.org/0000-0003-4665-3210>

منابع

- احمدی، حبیب و ایمان، محمدتقی. (۱۳۸۴)، «فرهنگ فقر حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده پیاله شیراز در سال ۱۳۸۳»، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)، دوره ۲، شماره ۱۹: ۹۹-۱۱۸.
- احمدی، سپیده؛ امیرمظاهری، امیرمسعود و صفاری نیا، مجید. (۱۴۰۱)، «بازسازی معنایی فرهنگ فقر زنان سرپرست خانواده». رهپویه ارتباطات و فرهنگ، دوره ۳: ۴۱-۵۴.
- بساطیان، سید محمد. (۱۳۹۰)، «بررسی الگوی خاموش فرهنگ فقر و عوامل مرتبط با آن، مطالعه موردی: شهرستان دلفان استان لرستان»، مسائل اجتماعی ایران، دوره ۲، شماره ۲: ۷-۳۲.
- پروین، ستار و درویشی‌فرد، علی اصغر. (۱۳۹۴)، «خرده فرهنگ فقر و آسیب‌های اجتماعی در محلات شهری (مطالعه موردی محله هرنندی)»، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، دوره ۷: شماره ۲۳: ۵۱-۸۹.
- زاهدی، محمدجواد؛ ملکی، امیر و حیدری، امیر ارسلان. (۱۳۸۶)، «فقر و سرمایه اجتماعی»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، دوره ۷: شماره ۲۸: ۷۹-۱۰۶.
- شالچی، سمیه و عظیمی، میترا. (۱۳۹۸)، «مطالعه زنانه‌شدن فقر در ایران ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵»، پژوهش‌نامه زنان، دوره ۲۸، شماره ۱۰: ۱۱۳-۱۴۲.
- عنبری، موسی و بقایی، سارا. (۱۳۹۳)، «ارتباط فرهنگ فقر و آسیب‌گرایی زنان حاشیه‌نشین شهری (مورد مطالعه: منطقه دیزج شهر همدان)». توسعه محلی روستایی-شهری (توسعه روستایی)، دوره ۶: شماره ۲: ۲۰۹-۲۳۲.
- فاضلی، نادر. (۱۳۸۹) «فرهنگ فقر»، انجمن جامعه‌شناسی ایران، زیرمجموعه: گزارش نشست‌ها، دسته: گزارش نشست گروه جامعه‌شناسی فقر، رفاه و سیاست اجتماعی.
- لوئیس، اسکار. (۱۳۸۷)، فرزندان سانچز، ترجمه حشمت‌الله کامرانی، تهران: شهر کتاب، هرمس.

تأثیر سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی بر...، رضایی و همکاران | ۱۱۳

- محمدپور، احمد و علیزاده، مهدی. (۱۳۹۰)، «زنان و فرهنگ فقر؛ مطالعه کیفی فرهنگ فقر در میان زنان سرپرست خانوار تحت پوشش بهزیستی ساری»، *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، دوره ۱: شماره ۸: ۱۶۵-۱۹۷.

- مشایخی، ساجده؛ مراد نژادی، همایون؛ محمدی، سمیره و میرک زاده، علی اصغر. (۱۴۰۰)، «بررسی عوامل مؤثر بر فقر اقتصادی زنان سرپرست خانوار روستایی (مورد مطالعه شهرستان کرمانشاه)»، *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، دوره ۱: شماره ۱۷: ۱۱۹-۱۳۲.

- نیازی، محسن؛ عشایری، طاها؛ سعادت، موسی؛ منتظری خوش، حسن و عمرانی نژاد، فاطمه. (۱۳۹۶)، «تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ فقر روستایی مطالعه‌ای در باب روستاهای استان اردبیل»، *مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۱: شماره ۸: ۱۶۷-۱۸۸.

- همزه‌ای، محمدرضا؛ شاه حسینی، ایوب؛ برزو، غلامرضا و موسوی مطلوب، سارا. (۱۳۹۱)، «شناخت فرهنگ فقر در روستایان شهرستان هرسین»، *رفاه اجتماعی*، دوره ۱: شماره ۱۱: ۲۱۱-۲۴۰.

- Ahmadi, Sepideh, Amirmazaheri, Amir Masoud, and Safarinia Majid. (2022). "Meaning Reconstruction of culture of poverty of Female-Headed Households". *Communications and culture*, 3, 41-54 (In Persian).
- Akter, Aysha, and Nobaya Ahmad. (2020). "Empowering rural women's involvement in income generating activities through BRAC Microfinance Institution in Sylhet district, Bangladesh." *Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10 (11), 146-161.
- Banerjee, Anurag Narayan, Nilanjan Banik, and Jyoti Prasad Mukhopadhyay. (2015). "The dynamics of income growth and poverty: Evidence from districts in India." *Development Policy Review*, 33 (3), 293-312.
- Bradshaw, Sarah, Sylvia Chant, and Brian Linneker. (2017). "Gender and poverty: what we know, don't know, and need to know for Agenda 2030." *Gender, Place & Culture*, 24(12), 1667-1688.
- Cleaver, Frances. (2005). "The inequality of social capital and the reproduction of chronic poverty." *World Development*, 33 (6), 893-906.
- Datt, Gaurav, Martin Ravallion, and Rinku Murgai. (2016). "Growth, urbanization and poverty reduction in India". No. w21983. *National Bureau of Economic Research*, 11 (2), 233-253.
- Daulay, M. Toyib. (2019). "Effect of Diversification of Business and Economic Value on Poverty in Batubara Regency." *KnE Social Sciences*, 10 (2), 388-401.
- De Haan, Arjan, and Simon Maxwell. (2017). "Poverty and social exclusion in North and South." *Institute of Development Studies*, 10(1), 14-23.

- Dewi, G. D. P. (2021). "Women's empowerment for socioeconomic sustainable development in Singapore." In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 29(1), 012098.
- Lewis, Oscar. (1966). "The Cultur of Poverty". *American Scientific*, 215 (4), 19-25.
- Manda, More Ickson, and Soumaya Ben Dhaou. (2019). "Responding to the challenges and opportunities in the 4th Industrial revolution in developing countries." In *Proceedings of the 12th international conference on theory and practice of electronic governance*, pp. 244-253.
- Morris, M. (1998). "Social Capital and Poverty in India, IDS (Institute of Development Studies) Working Paper 61".
- Palomino, Juan C., Juan G. Rodríguez, and Raquel Sebastian. (2020). "Wage inequality and poverty effects of lockdown and social distancing in Europe." *European Economic Review*. 129 (20), 103564.
- Ratnawati, Kusuma. (2020). "The impact of financial inclusion on economic growth, poverty, income inequality, and financial stability in Asia." *The Journal of Asian Finance, Economics and Business (JAFEB)*, 7(10), 73-85.
- Woolcock, Mitchel. (2000). "Friends in high places? An overview of social capital. Development Research Insights, 34, September. Sussex: Institute of Development Studies."

استناد به این مقاله: رضایی، انیس؛ ادھمی، عبدالرضا و کاظمی پور ثابت، شہلا. (۱۴۰۱). تأثیر سرمایہ‌های اقتصادی و اجتماعی بر فرهنگ فقر: زنان شهر کرمانشاه، ۹ (۳۴)، ۸۵-۱۱۴.

Social Work Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.